[א]הנכנס לבית הכסא אומר התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון תנו כבוד לאלהי ישראל הרפו ממני עד שאכנס ואעשה רצוני ואבא אליכם אמר אביי לא לימא אינש הכי דלמא שבקי ליה ואזלי אלא לימא [ב]שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני סמכוני סמכוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני אדם [ג]כי נפיק אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חללים [ד]חללים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או אם יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד לפניך [א] מאי חתים אמר רב רופא חולים אמר שמואל קא שוינהו [ה]אבא לכולי עלמא קצירי אלא רופא כל בשר רב ששת אמר מפליא לעשות [ו]א"ר פפא הלכך נמרינהו לתרוייהו רופא כל בשר ומפליא לעשות [ז]הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע ואומר ברוך המפיל חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי ומאיר לאישון בת עין יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשכיבני לשלום ותן חלקי [ב] בתורתך ותרגילני לידי מצוה ואל תרגילני לידי עבירה ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון וישלוט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר הרע ותצילני מפגע רע ומחלאים רעים ואל יבהלוני חלומות רעים והרהורים רעים ותהא מטתי שלמה לפניך והאר עיני פן אישן המות ברוך אתה ה' המאיר לעולם כולו בכבודו [ח]כי מתער אומר אלהי נשמה שנתת בי טהורה אתה יצרתה בי אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי רבון כל העולמים אדון כל הנשמות ברוך אתה ה' המחזיר נשמות לפגרים מתים [ט]כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר [י]נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה כי פתח עיניה לימא ברוך פוקח עורים כי [כ]תריץ ויתיב לימא ברוך מתיר אסורים כי לביש לימא ברוך מלביש ערומים כי זקיף לימא ברוך זוקף כפופים כי נחית לארעא לימא ברוך רוקע הארץ על המים כי מסגי לימא ברוך המכין מצעדי גבר כי סיים מסאניה לימא ברוך שעשה לי כל צרכי כי אסר המייניה לימא ברוך אוזר ישראל בגבורה כי פרים סודרא על רישיה לימא ברוך עוטר ישראל בתפארה [ל]כי מעטף בציצית לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית [מ]כי מנח [נ]תפילין אדרעיה לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין [ס]ארישיה לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין [ע]כי משי ידיה לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים כי משי אפיה לימא ברוך המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי ויהי רצון מלפניך ה' אלהי שתרגילני בתורתך ודבקני במצותיך ואל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון וכוף את יצרי להשתעבד לך ורחקני מאדם רע ומחבר רע ודבקני ביצר טוב ובחבר טוב בעולמך ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים ברוך אתה ה' גומל חסדים טובים לעמו ישראל: חייב אדם לברך כו': מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אילימא כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב כך מברך על הרעה הטוב והמטיב והתנן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת אמר רבא לא נצרכה [פ]אלא לקבולינהו בשמחה אמר ר' אחא משום ר' לוי מאי קרא [1]חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה אם חסד אשירה ואם משפט אשירה רבי שמואל בר נחמני אמר מהכא [2]בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר זו מדה טובה באלהים אהלל דבר זו מדת פורענות רבי תנחום אמר מהכא [3]כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא ורבנן אמרי מהכא [4]ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דר' עקיבא [צ]לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא להההיא מתא בעא אושפיזא לא יהבי ליה אמר כל דעביד רחמנא [ק]לטב אזל ובת בדברא והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא אתא זיקא כבייה לשרגא אתא שונרא אכליה לתרנגולא אתא אריה אכליה לחמרא אמר כל דעביד רחמנא לטב ביה בליליא אתא גייסא שבייה למתא אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא

הכל

אשר יצר את האדם בחכמה. בתנחומא ויברא אלהים את האדם א"ר בון בחכמה שהתקין מזונותיו ואח"כ בראו היינו דאמר בסנהדרין בפ"ק אחד דיני ממונות (דף לח.) לכך נברא בערב שבת כדי שיכנס לסעודה מיד וע"כ יסדו אשר יצר את האדם בחכמה: **מפליא** לעשות. משום דאמרינן בב"ר כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך אדם עושה נאד אפילו יש בו נקב אחד מלא מחט סדקית הרוח יוצא ואינו יכול לשמור בו יין והקב"ה ברא נקבים נקבים באדם ושומר הרוח שאינו יוצא ממנו: **כי שמע** קול תרנגולא אומר ברוך שנתן לשכוי בינה להבחין. והוא הדין אפילו כי לא שמע דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת האורה שתרנגול מבחין והוא נהנה מן האור: **כי פרים** סודרא על רישיה. וה"ה לכל כובע ולכל כסוי ודוקא כשנהנה אבל אם אינו נהנה כגון שהוא שוכב על מטתו לא יברך לא זו ולא מלביש ערומים ולא ברכות כיוצא בהן כיון שלא נהנה כדמשמע בפרק שלישי דמגילה (דף כד:) גבי מי שלא ראה מאורות מימיו דכולי עלמא בעי שיהנה מן האורה: **אשר** קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין. כיון דתחלת הנחתו בזרועו יש לברך להניח אבל בשל ראש מברך על מצות ולא להניח שכבר התחיל והניח אחד מהם וכפי' הקונטרס (מנחות לו. ושם) אמר לא סח מברך אחת סח מברך שתים פי"ה דעל שתי התפילין קאמר דמברך ברכה אחת על שתיהן בלא סח בינתים ודוחק לומר דלא הוצרכו שתי ברכות דלהניח ועל מצות אלא כשסח ועבר עבירה. לכן פר"ת דעל של ראש שהיא גמר מצוה ועיקר דיש בה ד' בתים וש"ין מברך על מצות אבל סח חוזר ומברך שתים על של ראש וכן בשימושא רבא דגאונים ולפר"ת גבי סח מברך שתים אם יניח של ראש לבד דאין מעכבין זה את זה מברך שתים על של ראש בלבד ומה שלא הזכיר הגמ' על של ראש בלבד מברך שתים לפי שאין רגילות כלל להניח זה בלא זה דתפילין בי כר חבו שכיחי (ב"מ ד' כט:) וכן פי' רבינו תם בתשובותיו וכן רבינו אלחנן בסדר תקון תפלה שלו כתב כן:

וכל

התכבדו וכו'. אל המלאכים המלוים אותו הוא אומר שנאמר כי מלאכיו יצוה לך (תהלים צא): **שאם יפתח אחד מהם.** מן החללים כגון הלב או הכרס או המעים: **או אם יסתם אחד מהם.** מן הנקבים הפתוחים כגון הפה או החוטם או פי הטבעת. יפתח קאי אחללים יסתם קאי אנקבים: **קצירי.** חולים: **רופא כל בשר.** כנגד הילאה שהיא רפואת כל הגוף: **ומפליא לעשות.** כנגד שהגוף מלא כמו נאד והנאד הזה אם יש בו נקב אין הרוח עומד בתוכו והקב"ה ברא את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים הרבה ואעפ"כ הרוח בתוכו כל ימי חייו זו היא פליאה וחכמה: **ותהא מטתי שלמה.** שלא יהא פסול ורשע בזרעי: **לשכוי.** תרנגול לאיכא דוכתא דקרו לתרנגול שכוי כדאמרינן בר"ה (דף כו.): הכי גרסי' **אילימא כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב כך מברך על הרעה הטוב והמטיב והתנן על בשורות טובות הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת:** **לקבולינהו בשמחה.** לברך על מדת פורענות בלבב שלם: **אלהים.** לשון דיין כמו עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב): **ובת בדברא.** ולן בשדה: **הוה בהדיה תרנגולא.** להקיצו משנתו:

הכל

עין משפט נר מצוה

מא א ב מיי' פ"ז מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' ג סעיף א:

מב ג ד מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' ו סעיף א:

מג ה מיי' שם הלכה א ג סמג שם טוש"ע או"ח סי' רלט סעיף א:

מד ו ז מיי' שם הל' ג ד ו [ז] סמג שם טוש"ע או"ח סי' מו סעיף א:

מה ח מיי' פ"ג מהל' ציצית הל' ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' ח סעיף ה:

מו ט מיי' פ"ד מהלכות תפילין הל' ד סמג עשין כב טוש"ע או"ח סי' כה סעיף ה:

מז י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט [וסעיף ה בהגה]:

מח כ מיי' פ"ז מהל' תפלה הלכה ד סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' ד סעיף א וסי' מו סעיף א:

מט ל מיי' פ"י מהל' ברכות הל' ג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רכב סעיף ג:

נ מ טוש"ע או"ח סימן ל סעיף ה:

◆

רבינו חננאל

הנכנס לישן אומר ברוך המפיל חבלי שנה על אדם ומאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך יי' אלהי שתשכיבני לשלום ותעמידני לשלום ואל תביאיני לידי הירהור עבירה ועון. ואל יבהלוני חלומות רעים ותהא מטתי שלימה לפניך יי' אלהי ב[רוך] א[תה] יי' המאיר לעולם. כי מתער אומר אלהי הנשמה שנתתה בי, אתה נתתה ואתה נטלתה ואתה החזרתה לי כול'. ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי. ב' א' יי' גומל חסדים טובים. [והשתא דלא אמרינהו רבנן כסדר, אתו רבנן בתראי ותקנו מאה ברכות ותקנו למימרינהו על הסדר]. חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה כול' שנאמר ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך. אוקמה רבה חייב לקבלה בשמחה כדכתיב חסד ומשפט אשירה. וכתיב נמי כוס ישועות אשא ובשם יי' אקרא. פי' אתא גורבא בלילה וגורבא בא ושודד בלילה ושודד העיר. יהא רגיל אדם לומר כל מה דעבדין מן שמיא לטב.

מסורת הש"ס

א) [גירסת הרי"ף והרא"ש מגולים ועי' ב"י וד"מ], ב) [פירושו ממלא כרש"י לעיל מ. ד"ה מלו], ג) [לעיל נט. וש"נ], ד) [עי' ברא"ש פירושו], ה) [עמ"ש על הגליון מנחות מג:], ו) [מנחות לו. מג:], ז) [בתהלים אהלל דבר בה' אהלל דבר כן איתא בקרא וכן ברב אלפס הפסוק על נכון], ח) [תענית כא.].

◆

תורה אור השלם

1. לְדָוִד מִזְמוֹר חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְיָ אֲזַמֵּרָה: תהלים קא א
2. בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דָּבָר בַּייָ אֲהַלֵּל דָּבָר: תהלים נו יא
3. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: תהלים קטז יג
אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: תהלים קטז ג-ד
4. וַיֹּאמֶר עָרֹם יָצָאתִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָּה יְיָ נָתַן וַייָ לָקָח יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ: איוב א כא

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' לעמוד לפניך. נ"ב אפי' שעה א': [ב] שם ותן חלקי כו'. נ"ב זו היא תוספת של ר"ע גאון:

◆

מוסף רש"י

קא שוינהו אבא. שמואל היה קורא לרב אבא לכבודו (לעיל מז.). להניח תפילין. דבשל יד מתחיל להניח (מנחות לו.). על מצות תפילין. דבשל ראש גומר את המצוה (שם).